

L. L. L.
L. L. L.

Liepos 1917 m.

№ 7 (65).

ATETTY

Turinys.

I. KAZYS BIZAUSKAS: A. a. Juozas Lukošius.	193
II. A. KNIUKŠTA: A. a. Juozo Lukošiaus at- minimui	194
III. D. A. URBELIS: A. a. Draugas Juczas Lukošius. (Nekrologas)	195
IV. B. KASAITIS: Demonstracijos. (Miniatiuros).	202
V. X. X.: Gyvosios ugnelės	203
VI. V. STONIS: Excelsior! (Eilės)	205
VII. V. STONIS: Berželis. (Eilės)	206
VIII. V. STONIS: Sesutei. (Eilės)	207
IX. SKIS: Oi Lietuva	208
X. PR. DOVYDAITIS: Iš priešistoriškosios ga- dynės	208
XI. Dvasiškosios Zemaičių Seminarijos sugrąži- nimas	221
XII. Iš mokyklų gyvenimo	222
XIII. KUN. J. KR.: Šis tas iš filologijos	223
XIV. Redakcijos atsakai.	224

Jau išėjo nauja Lietuvos jaunimui maldaknygė

MELSKIMĖS

Sustatė Prelatas *A. Dambrauskas*

Įvairiomis kainomis, pagal aptaiso.

Užsisakant meldžiama aiškiai pažymėti, kiek egzempliorių tos maldaknygės norima imti merginoms ir kiek vaikinams.

Šv. Kazimiero Draugijos knygyno vedėjas
A. Kniukšta.

A. † A.

Juozas Lukošius.

(Gimė sausio 23 d. 1892, mirė gegužio 4 d. 1917).

Zodžių stinga tam smugiui išreikšti, koks mus nunai ištiko.

— Juozas mirė...

Tuodu žodžiu patį už save kalba.

Taip, Juozas mirė. Nesinori tikėti, bet tai žiauri tikrybė.

Nustojom Juozo, kursai vienas pirmųjų stojo ateitininkų eilėna, kursai visas savo jaunas spiekas ir visus savo gabumus skyrė mūsų obalsiui — „atnaujinti viską Kristuje“, kursai buvo vienas griežčiausių savo pareigų pildytojų ir vienas uoliausių mūsų darbininkų.

Ir štai dabar jau Juozo nebėr...

Kiek jis sukurėlių sutvėrė, kiek jis gyvybės įkvėpdavo jauniems, kiek jis pasišvėsdavo, pasiaukaudavo, tai žinoma visiems, kurie tik jį pažinojo.

Ir štai dabar, liuosybės ir laisvės nesulaukęs, apleido mus.

Kas mums, Juozai, užstos tave?

Tu pats, prieš mirsiant, gal ir nujausdamas netolimą persiskyrimą su mumis, savo drebančia ranka įrašė knygutėn:

„Dievas daugiau turi, negu davė, tai rupintis nėra ko“.

Taip, Dievas turi ir duos mums jėgos ir ištvermės visus vargus, kad ir baisiausias, išvargti ir laisvą ateitį išvysti. Dievo padedami, tavo šviesios atminties raginami, stosime darban. Tavo veikimas pagimdys naujų darbininkų.

Vienok tavo mirtis mums palieka neapgailėtinas smugis.

Neužmiršime tavęs, kol gyvi busime. Veiksime kiek galėdami, jausdamiesi tavo darbą varą toliau pirmyn.

Teesie tau lengva sieroji mūsų brangiosios Lietuvos žemelė.

R. i. p.

Lietuvių Katalikų Studentų Sąjungos
vardu

Stud. *Kazys Bizauskas*.

A. a. Juozo Lukošiaus atminimui.

Kaip perkunas trenkdamas sujudina visą apylinkės gamtą, taip Juozo mirtis giliai užgavo mūsų — „pavasarininkų“ širdis.

Savo budo gerumu ir linksmumu Jis buvo mums mylimiausias draugas. Savo augšta dora, prakilniais idealais, blaivumu, darbštumu ir ištverme buvo Jis mums geriausias pavyzdys.

Buvo Jis mums taipgi vadovas ir mokytojas. Nes pradedant nykti dorai Lietuvos jaunimo tarpe, vienas iš pirmųjų stvėrėsi darbo, kad taip bjaurią šmėklą — ištvirkimą sulaikyti. Kur tiktai galėdamas steigė Katalikų Jaunimo kuopeles. Prie kiekvienos progos, žodžiu, darbu ir pavyzdžiu platino jaunimo tarpe Tikėjimo idėją, Tėvynės meilę ir Dorą.

Kad geriaus tą tikslą atsiekus, su keliais savo vienminčiais draugais bei draugėmis įsteigė mums — Lietuvos Jaunimui spaudos organą — „Pavasari“. Jame atsispindėjo mūsų gyvenimas, anot paties Juozo žodžiu: „...lyg ruta žalioji apiberta rasos karoliais...“ „Pavasariui“ Juozas buvo atsidavęs visa širdimi ir pajiegomis. Čia tai kuodaugiausiai ir turėjo progos platinti tarp mūsų prakilnias idėjas.

Bet štai kilo karo vėsulas ir mūsų „Pavasario“ jau nebėra. O netrukus netekome ir vieno vyriausio jo iku-nytojo ir rėmėjo — Juozo Lukošiaus. Nebuvo lemta jam susilaukti ramybės ir laisvės meto. Nebuvo lemta jam

pradėti vėl savo darbo ir pasidžiaugti geresniais to darbo vaisiais.

O Juozai! Apleidai mus. Kas mums užstos Tave? Tu numirei, nes taip Dievo buvo lemta. Bet nemirė Tavo skaisti siela. Tu pasiliksi mūsų atmintyje. Tavo prakilniausi norai prigijo ir mūsų širdyse. Tavo idealai, tikimės, ras naujų jaunų sekėjų ir vykdytojų naujose gyvenimo aplinkybėse.

Imdami iš Tavęs pavyzdį, ir mes patįs uoliausiai su ištverme dirbsime Tavo pradėtąjį darbą, platindami Lietuvos Jaunimo tarpe Tikėjimo idėją, Tėvynės meilę ir Dorą. Tuogi tarpu išreikšdami Tau giliausią pagarbą tegalime vien skirti už Tave Šv. Mišių Auką, ir pro ašaras iš širdies gelmių atkartoti maldos žodžius: Amžinąjį atilsį teduoda Tavo sielai Viešpats, ir Amžinoji Šviesa tešviečia Tau per amžius.

Lietuvių Katalikų Jaunimo „Pavasarninkų“
vardu

A. Knirkšta.

Draugas Juozas Lukošius.

(Nekrologas).

Augo klestėjo žalias žolynėlis, skleidė žalius lapelius, krovė pumpurėlius žiedelius, bet štai pukštelėjo šiaurus vėjelis, ir šaltoji šalnelė-mirtis pakando silpnus žolyno žiedelius. Nespėjo jais nei sesutės, nei kaimynai pasidžiaugti pasigėrėti.

Išaušo linksmas pavasaris. Miškai pasipuošė žalių lapų apdaru. Pražydo, sumirgėjo Liaudės lankose nesuskaitomos daugybės gėlių gėlelių. Grižo margaplunksniai giesmininkai ir užtraukė linksmą pavasario dainelę. Visi džiaugės, visi linksmos...

Tik nesidžiaugė senas tėvelis, nesidžiaugė močiutė-sengalvėlė, tik nesilinksmo sesutės, brolelis... vien gailias ašaras liejo... vien dusavo ir aimanavo...

Pravirko nuliudo ir Surviliškiečių burelis, netekęs savo mylimojo Juozo, malonaus draugo, gero patarėjo ir rimto darbininko. Pasruvo ašarų upelis gale Užupės kaimo. Likosi tėvučiai, likosi brolis, sesutės, likosi draugai ir kaimynai, kuriuos a. a. Juozas taip karštai mylėjo savo jautria širdimi, kiek bėgalėdamas dirbo, ir daug, daug žadėjo dar pasidarbuoti jų labui, jų gerovei, stengdamos kiekviename žingsnyj buti paguoda ir ramintoju taip baisiuose laikuose.

Nespėjo savo prakilnių sumanymų įvykinti, vos tik pradėjo pildyti savo pasiryžimus, savo prižadus, netikėtai atlankė Juozą džiovos šmėkla, pakirto jo jaunas jiegas ir 4 gegužės 1917 m. brangiuose tėvučių nameliuose susirinę giminės ir kaimynai numarino Juozą, palydėjo ašarodami jo vėlę į amžinąjį gyvenimą.

Gegužės gi 5 dieną, skaitlinga žmonių minia, nemažas jaunimo - pavasarininkų pulkelis ir keletas artimesnių draugų atlydėjo nabašninką į Surviliškį ir čia palaidojo jo kuną. Iš Užupės konduktą vedė Paberžės klebonas kun. Višinskis. Diakonas V. Grinius pasakė ant Juozo kapo graudingą pamokslą. Pagalios studentas K. Bizauskas sakė prakalbą ir atsisveikino su draugu ateitininkų ir Lietuvių Katalikų Studentų Sąjungos vardu, nuo pastarosios uždėjo ant Juozo kapo gražų vainiką.

A. a. Juozas gimė sausio 23 d. 1892 m. Surviliškio parapijoje, Užupių sodžiuje, gana gražioje vietoje ant Liaudės kranto. Augo prie tėvų, kaip ir visi tėvo močiutės suneliai. Jau iš pat mažų dienų pasižymėjo tarp kudikystės draugų savo sumaningumu ir greita iniciativa. Kiek paugėjęs tėvas susirupino, kad bent kiek išmokius Juozą lietuviškai skaityti ir rašyti. Jo tėvas geras lietuvis ir gana susipratęs žmogus matė rusiškųjų mokyklų pragaištingumą, aiškiai suprato jų kenksmingumą lietuvių vaikams, todėl ir prikalbinėjo savo kaimynus pasamdyti daraktorių, kurs mokintu vaikus tame pačiame kaime. Juozui labai sekėsi mokintis. Daraktoriai jį girdavo, ypač už sumaningumą aritmetikoje; budavo padiktuos kokią gana sunkų uždavinį, jau Juozas ir padarė. Besimokydamas prie daraktoriaus mielai skaitė kiekvieną lietuvišką knygele. Daraktorius matydamas Juozo norą, dažnai duodavo jam „Tėvynės Sargą“, iš kurio vis išmokdavo bent keletą eilučių atmintinai.

Nors ne kokie buvo tie daraktoriai, bet visgi per dvejus trejus metus Juozas gerai perėjo visą pradedamosios mokyklos kursą ir pradėjo prie tėvo ukininkauti. Budamas sveiko ir tvirto sudėjimo jau 16 metus eidamas ištisas dienas dirbo ukio darbus ir su šienpioviais stodavo į vieną eilę. Bet ir

prie tėvo besidarbuodamas Juozas visuomet rasdavo liuso laiko paskaityti lietuviškųjų laikraščių, kurie reguliariai, atgavus spaudą, lankė Lukošių namus. Išpradžių „Vilniaus Žinios“ paskui „Viltis“. Taip triusiant praėjo pora metų ir rodėsi, kad Juozas visados liks prie ukio, bet tuo laiku, 1907 metais, atvažiavo į Surviliškį lietuvis mokytojas ir pradėjo vaikus mokyti lietuviškai. Juozo tėvas karštas savo kalbos mylėtojas, tyčia siuntė Juozą į Surviliškį lietuvių kalbos taisyklingai pramokti. Čia per pusę metų baigęs pradedamąją mokyklą sumanė toliau mokytis. Kadangi buvo jau 16 metų, tai į vidutinę mokyklą nebegalėjo greitai laiku įstoti, užtai pradėjo rengtis į „Saulės“ kursus. Kad ir sunkios aplinkybės buvo mokintis: reikėjo kasdien prie mokytojo vaikščioti po 5—6 varstus—ar sausa ar šlapia, giedra ar lietus, Juozas nei vienos dieneelės nepraleisdavo, tvirtai pasiryžęs varė pradėtąjį darbą, rupinos kiekvieną valandą sunaudoti savęs lavinimui ir dažnai sakydavo: „Ką pirma mesi, tai paskui rasi“. Na, žinoma, ir pasiekė Juozas savo tikslą: 1908 metais rudenop nuvažiavęs į Kauną išlaikė kvotimus į pirmąjį kursą. Jausdamas savyje pakaktinai įiegu, vėl grįžo namo ir toliau rengė (mat namie netiek daug kainavo mokslas) prie to paties mokytojo, kurs budamas doru, blaiviu lietuviu, sugebėjo ir Juozui įkvėpti tuos prakilnius privalumus, kuriuos nabašninkas lig pat mirties šventai brangino ir uoliai skleidė draugų tarpe.

Per pusantrų metų Juozas prisirengė į trečiąjį kursą ir 1910 metais įstojo tuosna kursuosna. Savo nepaprastu darbštumu ir taktingumu, greitai laiku įgijo mokytojų palankumą, draugų meilę ir prisirišimą. Kiekvienas norėjo būti jo draugu. Visi troško matyti jį savo burelyj. Juozas, žinoma, su visais gerai sugyveno ir draugavos, pritardavo kiekvienam doram draugų sumanymui ir juos remdavo. Pasirodžius „Aušrinei“ atidžiai skaitė ir sekė moksleivių gyvenimą. Bet kuomet „Aušrinė“ pakrypo visai kairėn, Juozas pradėjo šalčiau į ją žiūrėti ir, sužinojęs draugus moksleivius rengiant „Ateitį“ leisti, nudžiugo ir visa širdžia pritarė, pasižadėdamas kuo galėsiąs padėti varyti pradėtą darbą. Taigi a. a. Juozas buvo vienas iš pirmųjų „Ateities“ rėmėjų ir platintojų. Reikia pastebėti, kad niekeno neraginas ir nekalbinamas Juozas prišlijo prie ateitininkų, kaip vienas iš veikliausių, pavyzdinčiausių sąnarių darbavosi mūsų tarpe, lig paskutinės savo gyvenimo valandos. Per visą savo trumpą gyvenimą vadovavosi jis mūsų obalsiu: „atnaujinti viską Kristuje“. Dievas, Tėvynė, Dora ir Mokslas tai Juozo pamatinės mintys, kurias besimokindamas sėjo draugų tarpe.

Lankydamas „Saulės“ kursas šventai pildė mokinio pareigas: turbūt nebuvo tos dienos, kad jis nebutu prirengęs tinkamai visų pamokų. Nuolatos ateidavo prie jo kiti draugai klaustis jo patarimų ir paaiškinti sunkesnių dalykų; Juozas visuomet mielai padėdavo. Liuosą laiką dažniausiai pašvėsdavo rimtų knygų skaitymui.

Vasaros atostogų parvažiavęs į Užupę, kiek galėdamas padėdavo tėvui laukų darbus dirbti ir šiaip jau labai mėgo apie ukį triusti.

Baigęs 1911 m. kursas ir gavęs aptiekos mokinio paliumą, rengėsi į Petrapilį važiuoti valdiškų kvotimų laikyti, bet rudenio pabaigoje susirgo plaučių uždegimu; po kurio buvo prisi-kabinusi džiova, bet tuoj susigribus, — d-ras Jarašius sulaukė tolimesnį jos plėtojimos. Juozas visiškai pasveiko ir, kad nesėdėjus dykam, ėmė rašinėti korespondencijas iš savo krašto ir mokino kaimynų vaikus. Rodos viskas gerai sekėsi, tik nelaimė atsirado Iskarijotas ir iškundė Juozą, buk jis laikas slapta lietuviškąją mokyklą; žinoma, valdžia padarė trenksmą, pradėjo kabintis ir kaltinti. Pašaukė tieson, tasė po visokias įstaigas ir galų gale apskričio teismas nubaudė 3 rubliais ir įsakė vietiniai policijai stropiai sekti, kaipo neištikimą žmogų. Pabaigęs tą bylą važiavo į Petrapilį ir įgijo aptiekos mokinio teises. Grįžęs tėviškėn niekeno nepatariamas pasirinko sau kunigystės luomą, nes, kaip jis pats man išrodinėjo, kad daug, daug galima esant pavyzdingu kunigu atnešti savo tautiečiams naudos. Taigi tą patį pavasarį atvažiavo seminarijon kvotimų laikyti, bet netikėtai susikirto rusų kalboj ir buvo priverstas laukti kitos progos. Po to smugio visgi nenusiminė, nenuleido rankų. Namon sugrįžęs, kiek paviešėjo ir iškeliauvo į Vilnių ir čia budamas mokinosi toliau ir prisirengė į naminius mokytojus iš matematikos. Budamas Vilniuj Juozas gyvai dalyvavo jaunimo gyvenime, ypač jam brangus buvo ateitininkų burelis. „Blaivybės“ draugijos Vilniaus skyriuj darbavosi, kaipo vienas veikliausių blaivininkų. Daromuose „Blaivybės“ skyriaus pasi-linksminimuose, visuomet matydavai Juozą linksmi žaidžiant ir dainuojant. Susirinkimuose rodos nekartą kalbėjo kreipdamos į jaunimą ir ragindamas prie blaivaus doro gyvenimo. Tuo trumpu laiku spėjo įgyti Juozas Vilniuje visų pasitikėjimą ir palankumą, taip kad Vilniaus „Blaivybės“ skyrius delegavo Juozą į visuotinąjį „Blaivybės“ draugijos susirinkimą. Išlaikęs Petrapilyj kvotimus manė stoti į Vilniaus dvasiškąją seminariją, bet draugai — Kauno seminarijos klerikai prisikalbino stoti kauniškėn. Juozas paklausė, atvažiavo išlaikė kvotimus ir džiaugėsi parvažiavęs į tėvučius, kad dabarčiui galėsias

savo tikslų pasiekti ir baigęs vaisingai savo viengėnčių naudai darbuotis.

Parvažiuodamas į Užupę Juozas neleisdavo taip brangaus laiko veltui, jau 1912 metais ėjo į jaunimą: vieną, kitą stengėsi pažinti ir arčiau susidraugauti, kad paskui lengviau sektusi organizuotis. Nors sunkus darbas, bet vienam kitam padedant, Juozas atsiekė savo. Surado kaimiečių tarpe sau tinkamų draugų ir padėjėjų, Budamas pats abstinentu troško, kad ir iš jo draugų būtų kuodaugiausia negerėnčiųjų. „Blaivybės“ skyrių uoliai dalyvavo: beveik kas susirinkimas rengdavo paskaitų ir sakydavo prakalbų, drauge ragindamas vietinius moksleivius bent kuo prisidėti prie to prakilnaus darbo. Taip jam besidarbuojant Surviliškio „Blaivybės“ skyrius pradėjo gyviau veikti; ačiu Juozo agitacijai, prisidėjo prie jo nemažas jaunimo būrelis.

Greit prabėgo toji 1913 metų vasara ir jau rengėsi važiuoti į Kauną, bet štai vėl netikėtas smugis, atėjo iš Kauno žinia, kad Juozo netvirtina rusų valdžia. Dabar reikėjo pasirinkti kitas darbas, kita veikimo šaka. Buvo bemanas mokytojauti, bet kaipo neištikimas žmogus vargu begu būtų gavęs vietą. Gyveno beveik ištisą žiemą namie ir energiškai darbavosi jaunimo tarpe: suorganizavęs nemažą pavasarninkų būrelį jį vedė. Pavasarninkų padedamas rengė kuodaugiausiai dorų pasilinksminimų ir paskaitėlių. Tuo laiku, kiek pamenu, rašė man laiške: „Kas savaitę rengiame trenksmingas gegužines, visi supluke, sušilę žaidžiame, linksminamės; bobos piktinas, (išmintingesnės ateina pasižiūrėti ir pasigerėti), bent aš nerandu ir nerasiu geresnio būdo prieiti kaimo jaunimą ir jį arčiau pažinti, kaip tos gegužinės“. Laikydamas jaunimą tautos viltimi, atsidėjęs rūpinosi jo švietimu ir lavinimu. Drauge su kitais draugais ateitininkais ir mokytojais katalikais, matydamas gyvą reikalą kaimo jaunimui laikraščio, nutarė leisti 1912 m. „Pavasari“, prie kurio visą laiką išbuvo bendradarbiu ir platintoju. Beveik kiekviename numeryje randi jo straipsnių ir korespondencijų, taip puikiai pritaikintų kaimo jaunimui. Beto namie gyvendamas skaitė daug knygų ir išsirašinėjo ištraukas.

Pavasaryje 1914 metais kauniečiai pakvietė Juozą į „Vienybės“ ir „Pavasario“ redakciją, kame ir išbuvo lig karo pradžios. Kaune trumpu laiku parodė savo gabumus ir darbštumą, taip jog „Motinėlės“ draugijos valdyba matydama jo nepaprastus gabumus patarė siekti augštesnio mokslo ir pasižadėjo šelpti. Juozas mielai paklausė gerų žmonių patarimų ir rudenio 1913 metais pasitaręs su tėvais išvažiavo

Petrapilin ir įstojo į „Ministerijos augštuosius komercijos kursus“.

Taip Užupėj, taip Kaune ir Vilniuj, taip ir Petrapilyj neiškentė Juozas neprisidėjęs aktyviai prie jaunimo darbavimos. Greit pažino visus Petrapilio lietuvius veikėjus ir jaunimo gyvenimą, kurin tuo pačiu įnešė nemažą gyvumo. Čia rodos daugiausia darbavos studentų ateitininkų būrelį. Dažnai rašinėjo į „Viltį“ turiningas korespondencijas ir šiaipjau straipsnelius pasirašydamas J. Survila, J. Ukas. Beto gausiai šelpė savo raštais „Viensėdį“, „Vienybę“, „Pavasari“ ir retkarčiais savo mylimosios „Ateities“ nepamiršdavo.

Reik pripažinti kad Juozas plunksną visiškai liuosai valdė. Visi jo straipsniai ir korespondencijos pasižymėjo savo turiningumu, gražia, gyva kalba ir aiškia mintimi. Visi pažįstami ir draugai vilėsi sulauksią gero publicisto ir gabaus laikraštininko, bet viltis likosi viltimi.

Metus išbuvęs Petrapilyj važiavo atostogų į Lietuvą ir aplinkybėms susidėjus priverstas buvo pasilikti Vilniuj. Rodos, ištikus metus dirbus, prakaitavus vertėjo bent kiek pasilsėti, bet kur tau! Pamatęs esąs reikalingu, nieko nebodamas stojo darban prie „Lietuvių komiteto nukentėjusiems dėl karo šelpti“. Išpradžių prižiūrėtoju ir tvarkytoju bendrabučių, paskui vedė komiteto kepyklą, apžiūrinėjo pabėgėlius ir tvarkė produktų gabenimą. Kuomet kiti draugai studentai liuosai sau vaikštinėjo Vilniaus allejomis; Juozas prisikrovęs vežimą duonos, atsisėdęs šale vežėjo vežiodavo duoną pabėgėliams į visus Vilniaus priemiesčius, į komitetų bendrabučius ir ten kiekvieną sutikęs maloniai kalbėjosi ir ramino nelaimėje. Taip darbavos ištisą vasarą, nebent šventadieniais gaudavo šiek tiek atsikvėpti ir pasilsėti.

Vokiečiams užėinant, nors buvo liuosas nuo kareivavimo, nebėgo Rusijon tvirtai pasiryžo dalytis su savo tautiečiais visais vargais ir nelaimėmis; beto kitus prikalbinėjo neapleisti brangios tėvučių šalelės ir dažnai sakydavo: „Jei visi išbėgsime, kasgi Lietuvoj liksis“. Likęs Vilniuj neberimo, rupinos sužinoti, kaip baisiai nuteriota mūsų tėviškėlė, kaip mūsų žmonės vargelį vargsta. Tuo tikslu padarė keletą ekskursijų po Lietuvą ir užkliuvęs Surviliškin džiaugėsi, kad nebėgo svetimon gudų šalin, nes matė jog reikalingi darbininkai, kurių lyg tyčia truko. Vilniečiams pajutus valgomųjų daiktų stoką, Juozas greitu laiku spėjo jų pasirupinti ir nugarbenti Vilniun. Taip besidarbuodamas, besitrankydamas ir nuolat kelionėj bebudamas pasijuto bent kiek apsilpęs, taigi pradžioj 1916 metų nutarė paviėšėti tėvučių nameliuose ir į Vilnių

Petrapilin ir įstojo į „Ministerijos augštuosius komercijos kursus“.

Taip Užupėj, taip Kaune ir Vilniuj, taip ir Petrapilyj neiškentė Juozas neprisidėjęs aktyviai prie jaunimo darbavimos. Greit pažino visus Petrapilio lietuvius veikėjus ir jaunimo gyvenimą, kurin tuo pačiu įnešė nemažą gyvumo. Čia rodos daugiausia darbavos studentų ateitininkų būrelį. Dažnai rašinėjo į „Viltį“ turiningas korespondencijas ir šiaip jau straipsnelius pasirašydamas J. Survila, J. Ukas. Beto gausiai šelpė savo raštais „Viensėdį“, „Vienybę“, „Pavasari“ ir retkarčiais savo mylimosios „Ateities“ nepamiršdavo.

Reik pripažinti kad Juozas plunksną visiškai liuosai valdė. Visi jo straipsniai ir korespondencijos pasižymėjo savo turiningumu, gražia, gyva kalba ir aiškia mintimi. Visi pažįstami ir draugai vilėsi sulauksią gero publicisto ir gbaus laikraštininko, bet viltis likosi viltimi.

Metus išbuvęs Petrapilyj važiuojo atostogų į Lietuvą ir aplinkyboms susidėjus priverstas buvo pasilikti Vilniuj. Rodos, ištikus metus dirbus, prakaitavus vertėjo bent kiek pasilsėti, bet kur tau! Pamatęs esąs reikalingu, nieko nebudamas stojo darban prie „Lietuvių komiteto nukentėjusiems dėl karo šelpti“. Išpradžių prižiūrėtoju ir tvarkytoju bendrabučių, paskui vedė komiteto kepyklą, apžiūrinėjo pabėgėlius ir tvarkė produktų gabenimą. Kuomet kiti draugai studentai liuosai sau vaikštinėjo Vilniaus aliejomis; Juozas prisikrovęs vežimą duonos, atsisdėjęs šale vežėjo vežiodavo duoną pabėgėliams į visus Vilniaus priemiesčius, į komitetų bendrabučius ir ten kiekvieną sutikęs maloniai kalbėjosi ir ramino nelaimėje. Taip darbavos ištisą vasarą, nebent šventadieniais gaudavo šiek tiek atsikvėpti ir pasilsėti.

* Vokiečiams užėinant, nors buvo liuosas nuo kareiviam, nebėgo Rusijon tvirtai pasiryžęs dalytis su savo tautiečiais visais vargais ir nelaimėmis; beto kitus prikalbinėjo neapleisti brangios tėvų šalelės ir dažnai sakydavo: „Jei visi išbėgsime, kasgi Lietuvos liksis“. Likęs Vilniuj neberimo, rupinos sužinoti, kaip baisiai nuteriota mūsų tėviškėlė, kaip mūsų žmonės vargeli vargsta. Tuo tikslu padarė keletą ekskursijų po Lietuvą ir užkliuvęs Surviliškį džiaugėsi, kad nebėgo svetimon gudų šalin, nes matė jog reikalingi darbininkai, kurių lyg tyčia truko. Vilniečiams pajutus valgomųjų daiktų stoką, Juozas greitu laiku spėjo jų pasirūpinti ir nugabenti Vilniun. Taip besidarbuodamas, besitrunkydamas ir nuolat kelionėj bebudamas pasijuto bent kiek apsilpęs, taigi pradžioj 1916 metų nutarė paviešėti tėvų nameliuose ir į Vilnių

nebegrįžo. Bet prie karo sąlygų sodžiaus gyvenimas nepatiko, išbuvęs mėnesį ar du važiuojo į Kauną ir ten apsigyveno tikėdamas užimti tinkamą vietą, tik nepergalimoms aplinkyboms susidarius prisėjo išsižadėti savo užmanymo. Blogos Kauno gyvenimo sąlygos ir nuolatiniai nemalonumai pakirto Juozo nervus ir sveikatą. Jau 1916 metais vasarą buvo pastebėtas aiškus Juozo susilpnėjimas, bet jokio sopulio nejausdamas nesiskundė, skaitė, rašė ir rengėsi prie tolimesnio veikimo. Dar pabaigoj 1916 ir pradžioj 1917 metų tapo patalpinta keletas Juozo gražių straipsnių „Ateityj“,—kur pasirašydavo J. Ukas.

Baigiantis 1916 metams Juozas visiškai nusilpo, kreipėsi į daktarą, bet šis užtikrino Juozą, kad nieko pavojingo nėra, kad greit pasveiksias, davė vaistų, kurie, žinoma, neką pagelbėjo ir galų gale Juozas sausio 1917 m. atgulė į lovą, iš kurios nebekėlė. Tikėdamas greičiau išgyti, davė prašymą važiuoti pas tėvus ir kovo pradžioj išvažiuojo tėviškėn iš Kauno, pasižadėdamas netrukus atkankyti mus Kaune; jam nei per galvą neperėjo, kad taip greit reiks skirtis su šiuo pasauliu. Rengėsi į darbą. Statė įvairius prakilnius planus, tvirtai tikėjos sulauksias savo tautiečių vargų galo ir tinkamo užmokesnio už visas jų kančias ir skriaudas, bet veltui nebuvo Augščiansiojo skirta Juozui pasidžiangti, pasigėrėti švintančia Lietuvai laisvės aušrele ir prisidėti prie atstatymo sugriautos, sunaikintos mūsų tėvynės.

Taip tai užbaigė Juozas savo prakilnų ir dorą gyvenimą, kankiai išvargo savo vargelį.

Nebetekome vieno prakilniausio Lietuvos darbininko, kurių jau ir taip nedaug buvo. Bet anot Juozo: „neturime nusiminti, rankų nuleisti ir vilties nustoti... Ką Dievas myli tam ir kryželi siunčia“. Taigi mes ateitininkai varykime jo prakilnų ir dorą visuomeninį darbą, nuolatos vaikščiiodami Juozo pėdomis, o ištikrųjų pasieksime savo tikslą ir busime gerais tėvynainiais ir dorais tikinčiais lietuviais. Tebunie Juozas pavyzdžiu mums ir businčiajai kartai.

Juozo gi prakilniai vėl tesuteikia Viešpats amžinąjį atilsį ir amžinoji šviesa tesviečia jam danguje.

D. A. Urbelis.

Kaunas 10-V-17 m.

Miniatiūros.

Demonstracijos.

Paskelbtas karas.

— Urrra!!!

— Š-šalinn!

— Lai gyvuoja!

Net ausyse spiegia.

Minia. Daug jaunuolių. Dar daugiau įvairiausio plauko ir atspalvio valdininkų.

Riksmi. Trispalvės vėliavos. Prakalbos. Himnai. Įsakymai traukti nuo galvos kepures. Kruvini pakaušiai. Himnai. Prakalbos. Tautiškų paminklų kaišymas. Prakalbos.

Mušimas langų priešingų valstijų firmoms. Himnai. Prakalbos.

— Urra!!!

— Salin! —

— Lai gyvuoja!!

Tai dienos demonstracija.

* * *

Naktis. Miestas sugulęs. Staiga iš kur-tai pasigirsta keli laukiniai balsai. Šiurpus, neblaivūs balsai.

Langai aplipo apsiblaususių, iš lovos išsiritusių žmonių stovylių:

Himno žodžiai prikėlė.

Gatvės viduriu eina keli vaikinai valkatos. Svyruodami-šlitiniuodami, gerokais mietais pasiramščiodami. Iš viso vieko traukia užkimusiais, šiurkščiais balsais himną.

Rėžia ausį, net bloga darosi.

Tik — klirrr —

Pagalys sutrupino elektros žibintuvą.

— Urrraa! —

Su paskubiu užtrenkiamos langinės, bet himno garsas, šiukštus, kaulų smagenis pasiekias garsas ir per užtrenktasias langines pasiekia vidų.

Tai nakties demonstracija.

B. Kasaitis.

26.IX.16 m.

Gyvosios ugnelės.

Rasit ne nekiekvienam iš „Ateities“ skaitytojų teko gerėtis kaimo gyvenimu. Daug gal kas yr gimęs ir savo kudi-kystę praleidęs mieste, ir todėl gal net nei neturi supratimo, kaip tai yra malonu vasarą prisibėgioti ikvaliai žalioj žydinčioj pievoj bei pauogauti uksmingame nepraskintame miškelyje. Tiems be abejo niekad neteko matyti, kaip atrodo miškas naktį.

O šis reginys tikrai vertas pamatyti; jis, rodos, tyčia atneštas žemėn iš kaž kokios slaptingos pasakų šalies. Ilgi, gauruoti šešėliai, mėtomi mėnulio nuo apsamanojusių milžinų medžių, atrodo lyg gyvi. Pamažėl tingiai slankioja jie žeme, pindamies su kits kitu. Kaž-kame augštai girdis slaptingas šlamėsysis. Laikas nuo laiko suskamba po visą mišką baugus pelėdos kvatojimas. Ir beveik kiekviena žingsnyje tamsioj nuo nakties šešėlių žolėje spindi stebėtinios žalsvosios ugnelės.

Jas žino kiekvienas kaimo gyventojas. Vos tik saulutė suskumba nusileisti, vos žemę pridengia šiltos vasaros nakties tamsi skraistė, bematant še ir te užsidega stebuklingos ugnelės ir nepaliauja žibėjusios lig pirmųjų aušros spindulių.

Sustokime prie vienos iš tų ugnelių ir pasigėrėkim jaja. Kas čia? Ugnelė umai sujudo, sukrudo. Štai ji šliaužia prie mūsų. O antai kita taip pat skaisti žalsva ugnelė nusileido kažkur išaugšto ir artinasi prie gludinčios žolėje žibančios ugnelės. Pažiūrėkit—ir ten toliau laksto ore tokios pat ugnelės. Tai jos nusileidžia žemėn, tai vėl keliasi augstyn ir dingsta. Ar čia ne sapnas? noris pasiklausti savęs. O gal miškinės laumės daro sau juokų iš mus?

Nei kiek. Gamtos vaidentuvė yra kur kas turtingesnė už musiškę. Kilstančius mūsų dvasioj vaizdus ir paveikslus mes semiamė iš tos pat gamtos.

Lakiojančios ir šliaužiojančios ugnelės yra ištikrųjų „gyvosios ugnelės“. Tai taip vadinamosios Šv. Jono kirmėlėlės—mažyčiai vabaliukai, kurių patinai laksto ore, o besparnės patelės slapstos žolėje bei žemųjų krumų lapuose.

Savo viršuje išvaizda panešėdamos į kirmėlaites tų vabzdžių patelės ir davė progos, kad žmonės praminė jas „kirmėlaitėmis“. O kadangi jos dažniausiai pasirodo apie birželio 20—24 d., tatai ir pavadinta Šv. Jono kirmėlaitėmis.

Šv. Jono kirmėlaitėse idomiausia tai jų išleidžiamoji fosforinė šviesa. Kitais žvilgsniais jos nieku nesiskiria nuo

daugybės kitokių vabalėlių. Taip pat veisiasi kiaušeliais, iš kurių išrieda panašios į pateles kirmėlaitės. Pastarosios perleidę žiemą gegužio pabaigoj arba birželio pradžioj virsta vikšrais ir netrukus tampa suaugusiais vabzdžiais, baigiančiais savo gyvenimą rugsėjo pradžioje.

Užtat jų švietimas yra tikrai nuostabus. Mažyčiame savo kunelyje tie vabalėliai turi mažyčius švietimo organus, susidedančius iš tam tikrų kamaraičių bei celių, per kurias eina daugybė plonyčių kvėpavimo vamzdelių. Oras eidamas per tuos vamzdelius įraugina žibamąją masę, kuri ir ima žibėti žalsva šviesa.

Bet toji šviesa yra gan silpnoka. Del matymo ji matoma gan ištolo, bet gi neįstengia apšviesti net ir artimų daiktų. Mažytė gyva kibirkštėlė tartum dega pati, neskleisdama šviesos į priglaudusį ją lapelį bei stiebelį.

Bet yra švieslių¹⁾, kurių kunas taip skaisčiai žiba, kad prie jų šviesos galima net knyga skaityti. Jie gyvena daugiausia pietinėj Amerikoje ir artimose salose; vietos gyventojai vadina juos ugninėmis musėmis.

Keistą jausmą sukelia jie žmogui, pirmą kartą juos matančiame. Pasirodo jie kovo mėnesį ir laksto po vietinių kaimų gatves didelėje daugybėje. Žiurint atrodo, lyg lakstytu krintančios žvaigždės — nes taip skaisčiai žiba tos gyvos žalsvos ugnelės. Žmogų nemokytą jos gali net įbauginti. Tatai ir nenuostabu, jog kuomet 1766 m. vienas toks švieslys buvo parvežtas Paryžiun ir netikėtai išlėkė į gatvę, tai prietaringi paryžiečiai pamatę „belakstančią po gatvę žvaigždę“, tiesiog buvo nusiminę. Nemažiau baimės pridarė Amerikos švieslys ir Leidenio apygardoje 60-ais metais praeitojo šimtmečio. Kaimiečiai puldinėjo ant kelių, šaukėsi į dangų melddami pasigailėjimo ir tik tuomet tenurimo, kai nieko nekaltas vabalėlis tapo sugautas ir nužudytas.

Bet savo „tėviškėje“ ugninės musės yra gerai žinomos. Jos dvigubai didesnės, kaip mūsų blizgančioji sodų musė. Amerikiečiai gaudo jas ir sunaudoja įvairiems tikslams.

Taip pav. vieni laiko juos del pasigėrėjimo tam tikrose klėtkose iš plonyčių vėlelių, maitina cukriniais karklais ir maudo tris kart per dieną, nuo ko, sutemus jie dar geriau žiba. Miesto Portoriko rinkoje galima matyt daugybę tokių klėtkelių su „kukubanu“ bei „kokuju“, nes taip ten tuos vabalus vadina. Amerikos moteris vartoja juos kaip papuosalus įpindamos į plaukus tam tikruose muslininiuose maišeliuose,

¹⁾ Švieslys—свѣтлякъ.

padabintuose kolibrių plunksnelėmis ir deimantais, kurie nuo švieslių šviesos labai dailiai žiba.

Neretai švieslius vartoja ir tiesiog žibintuvų vietoj. Tam tikslui į arbuzo kiautą įdeda po keletą švieslių, šonuose padaro keletą skylių. Švieslių šviesa prasimušdama pro tas skylės nušviečia vietos gyventojams taką ir tarnauja kaip lampa. Toki gyva lampa tuo dar gera, kad ji niekad nepadarą gaisro.

Nuo šv. Jono kirmelaičių, „ugninės musės“ skiriamas tuo, kad jos žiba nevisu kūnu, bet turi iš abiejų šonų nugaros tam tikras kupreles, kurios ir išleidžia žalsvą šviesą. Ypač labai šviečia jų pilvo galas. Švieslių patelės yra sparnuotos kaip ir patinai. Amerikos šviesliai turi dar vieną ypatybę: budami apversti augštiekninkai, jie pašoka augštin ir krisdami pasiekia žemę kojomis. Šviesliai budami kirmelaičių pavidale maitinasi grybais ir minkštomis augalų šaknelėmis, kuo nemaž kenkia ukininkams. Pabuvę kirmelaitėmis keletą savaitių šviesliai virsta vikšrais, iš kurių po 2—3 savaitių išeina suaugusiais šviesliais. Baigia savo gyvenimą vasaros pabaigoj. Jiems mirus dingsta jų kūne ir švietimas.

Zmonės giriasi skaisčia elektros šviesa, kuri išrasta tapo vos tik XIX amžiuje. Šviesliai nuog amžių išrišo naturalio švietimo problemą, kurios mokslas dar ir po šiai dienai išrišti neįstengia. Taigi pasirodo, jog gamtoje esama nevieno stebuklo, apie kurį gamtininkai gali vien ginčytis, bet neįstengia jo nei suprasti, nei savo mokslo metodais artutinau įvykdinti. Delko taip yra—tikinčiam atsakymas lengvas: Gamta—Dievo tvarynys, todėl ir randame ten tiek begalinės Išminties pėdsakų, kuriais galim vien stebėtis ir gerėtis. Tuo budu tikinti žmogų ne vien dangus savo žvaigždžių spinduliais, bet ir menki vabalėliai savo šviesa mokina Dievą pažinti ir Jį garbinti.

X. X.

EXCELSIOR!

(mintis iš Longfellow'o)

Miegojo Alpės. Tyliu sodžiu
Vaikinas ėjo. Ties galvą
Graži plezdeno vėliavą
Su parašytu keistu žodžiu:
Excelsior!¹⁾

¹⁾ Augščiau.

Iš jo akių galybė švito,
O veidas buvo išdidus;
Aiškus, galingas ir skaudus
Skambėjo balsas, lyg trimito:
Excelsior!

Aplink viliodami spindėjo
Jaukių grįtelių žiburiai,
Kalnai gi grasė jam žiauriai,
Bet jis keliavo ir šnabždėjo:
Excelsior!

Prieš nieką veidas jo nebalo,
Tik akis siekė augštumon:
Jisėjo tėviškėn — namon,
Jis žengė ten — prie Idealo —
Excelsior!

V. Stonis.

B E R Z E L I S.

(Skiriu Antanui Augšt...)

Visų apleistas ir sunykęs,
Kaip nelaimingas vargdienėlis,
Ant pliko lauko pasilikęs
Bestovi beržas svyrunėlis.
Užmiršo, rodos jį likimas:
Šaly nei draugo, nei kaimyno,
Tik šiaurio mirtinas kaukimas
Ledais krutinę surakino.
Sniegai jam liemenį apžėrė,
Perlais šakelės apšarmojo,
O jis mintyse pasinėrė,
Jisai giliai užsidumojo.
Sapnuoja jis gegužio dienas,
Ankstybą giesmę vyturėlių,
Gelsvai pražydusias purienas
Ir saldų kvapą pumpurėlių.
Vaidenas jam uksmingas gojus,
Meiliai bešypsanti saulelė
Ir nedrasi, užsidumojus
Prie jo prigludusi eglelė...

O čia šiaurys labjaus vis siaučia,
Pikčiaus kaskartą šaltis spaudžia,
Bet jau berželis nebejaučia:
Ir vis gražyn svajones audžia...

V. Stonis.

S E S U T E I.

Graži, kaip deivė tu sesute,
Daili, kaip nendrė pajury'!
Tik tu, lyg rytmečio žvaigždutė,
Tešvieti vien draugių bury.
Tau žydrios akys, kaip mėlynė
Blaiviai nušvitusio dangaus,
Skrustai—aušrelė vakarinė,
Minà—dievaitės, ne žmogaus.
O per pečius žemyn nusvirę,
Pajuosti rutomis plaukai,
Užtrauki dainą, lyg apmirę
Pritilsta girios ir laukai.
Bet už vilingąją skaistybę,
Už veidą žerintį aušrą
Kur-kas gražesnė nekaltybė,
Taip nesudrumsta, taip tyrą.
Brangi sesute, tavo grožė
Su jaunyste tiktai žydės,
Bet dienos slinks ir ji kaip rožė
Suvys, nors širdį gal skaudės!
Tada išnyks skrustų rausvumas,
Lyg nuo šarmos plaukai pabals,
Akių ir šypsenos meilumas
Širdin jau niekam nebebels.
Ir ta stebėtina gražybė,
Kaip sapnas rytmečio pranyks,
Tik viena-viena nekaltybė
Skaidri, lyg kristolas paliks.
Jos neaptemdys metų rudis,
Ji, kaip saulutė, vis spindės,
Net tau numirus kapas liudys,
Kad tu buvai grynos širdies.

V. Stonis.

Vidujinės žemės jėgos nesiliovė veikusios ir toliaus. Ilgai dar pasikartota žemės plutos įdubimų ir iškilimų, pralūžimų ir skįstai įkaitusios magmos išsiliejimų, nors ir netaip apščiai, kaip pačioj žemės evolicijos pradžioj.—Atvėsus žemės plutos paviršiui dar daugiau, jos daubose pradėjo telktis nukritęs iš atmosferos vanduo, padarydamas pirmykščias juras ir okeanus. Išsykio juose, kaip milžiniškuose katiluose, vanduo virdamas kunkuliavo, paskui vis labiau vėso.—Tai vadinamoji **archaiškoji** arba **pirmykštė** žemės istorijos gadynė. — Pasiiekiančios žemės paviršių vandens ir oro jėgos pradėjo varyti naują ardymo ir tvėrimo darbą, kurį tebevaro ir ligšiol. Jos fizikališkai ir chemiškai ardė pirmaeilius žemės padarus ir iš gautosios medegos tvėrė antraeilius sluogsniuotuosius (grimzlinius) mechaniškus ir chemiškus padarus. Šiuose pastaruose ir esama likusių pėdsakų gyvųjų sutvėrimų, gyvenusiųjų įvairiose žemės gadynėse, spusnių bei suakmenėjusių liekanų pavidale. — Pirmųjų žemės gyventojų pradėta gyvuoti reikiamai atvėsus jurų ir okeanų vandenims. Iš augalų pirmiausiai pasirodo dumbliai, iš gyvunų — kriauklės, straigės, pintys, pirmykščiai vėžiai ir kirminai. Jų užtinkama jau pirmykštės gadynės pabaigoj.

Toliaus einančioji žemės istorijos gadynė vadinama **palaiozoiškoji** arba **senobinė**. Jos pradžioje jau buta žemėj per 1000 veislių. Be kitų, pirmoj gadynės pusėj pasirodo, bujoja ir išnyksta pirmieji dygliaodžiai, narakojai, trilobitai, menkakojai, pirmosios žuvys (šarvuotžuvės). Iš daugybės smulkiųjų gyvunėlių kiautų bei jų skeleto dalių tveriasi organogeniškieji grimzliniai padarai, ypatingai kalkakmeniai. Antroje gadynės pusėj pasirodo pirmieji vabalai (bambatierai), pirmieji sausžemio nugurakauliniai (šliaužliai), pirmieji vorai. Pasirodo ir milžiniškai išbujoja pirmieji sausžemio augalai — bežiedžiai (paparčiai, asiukliai ir k.), kurių kruvos prislėgtos smėlio ar molio klodais suanglėjo ir ilgainiui virto akmeninių anglių sluogsniais.

Dar paskiauėjusi žemės istorijos gadynė vadinama **mezozoiškoji** arba **vidurinė**. Ji įžymi išbujojimu šliaužlių, įvairių milžiniškų driežų pavidale. Be jų jau pirmoje gadynės pusėj pasirodo pirmieji žindamieji gyvunai, taip - pat želviai, peteliškės, antroje—pirmieji paukščiai, varlės, kauluotos žuvys, angis. Gadynės pabaigoj žindamųjų skaitlius padidėja, o išgaišta smulkesnieji buvusiųjų gadynių atstovai (ammonitai, belemnitai), taip - pat ir didžiųjų driežų grupės, pasiliekančios tikrai mažiems driežams, angims, želviams ir krokodilams, visiems išgyvenusiems ir ligi mūsų laikų.

Iš augalų pirmoje gadynės pusėje išbujoja jau senobinės gadynės pabaigoj pasirodžiusieji plikagrūdžiai augalai — spygliuočiai, gadynės pabaigoj pasirodo ir pirmieji lapuotieji medžiai.

Paskutinė žemės istorijos gadynė vadinamoji **kainozoiškoji** arba **naujoji**. Jos pirmoji (ankstybesnėji) pusė vadinama **trieiliu** (tercijarinio) laiktarpiu, o antroji (vėlybesnėji) **ketvirtėliu** (kvarteriniu). Pastarasis vėl skirstomas dar dviem laikmečiais: **diluvium** (dilluvium — tvaninis laikmetis, kadangi pirmiaus manyta tuo metu buvus Šventraštyje minimojo tvano) ir **aluvium** (alluvium — potvaninis laikmetis), kuo vadinama geologinė dabartis. (Diluvijus dar vadinamas **pleistocenu**, aluvijus — **holocenu**).

Trieilyje po didelių permainų musiškės planetos veidas pamažu įgavo šiandieninį savo pavidalą. — Žemės paviršius nesiliaujamai išmukdinėjo ir kildinėjosi. Išskylant atsirado nauji lygūs pajuriai, išsinėrė iš vandens naujos salos, nauji sausžemiai, kurių daubosna susitelkė atmosferos grimzlės prėsko vandens ežerų pavidale. Įsmunkant — dideli sausžemio plotai pateko povandenin. — Tokiu tad nesiliaujančiu darbu sausžemiai pagalios gavo savo maždaug šiandieninį pavidalą. — Trieilyj dar buta daugybės ugniakalnių išsiliejimų. Iš išsiliejusios tuomet skystai žeruojančios magmos pasidaryta daugelio smulkesniųjų žemės kalnų. Tais išsiliejimais žemei netekus savo viduj daugybės karščio jos skritulys dar daugiau atšalo ir paviršius turėjo trauktis kruvon. Iš čia kilo žemės paviršiaus raukšlės didžiausiųjų kalnų pavidale (Pirenejų, Alpių, Karpatų, Himalajų, Kordillierų). — Senesnėse žemės istorijos gadynėse buvus visoj žemėj vienodam klimatui, o vidurinės gadynės pabaigoj atsiskyrus šiaurinei klimatinei juostai nuo pietinės, trieilio pradžioj pasidaryta ir kitų klimatinių juostų. — Augaluose išbujoja lapuotieji akla-grūdžiai, gyvuliuose žindamieji — vabalėdžiai, šikšnosparniai, skernagiai, didžuvės, menkadančiai, graužėjai, kanopuočiai, beždžionės. Antroje laiktarpio pusėj veikia išsikaitalioja atskiros žindamųjų grupės, išbujoja sausžemio žindamieji, pasirodo pirmosios žmogbeždžionės. — Čia augščiausias laipsnis, kokio buvo pasiekusi organiškoji žemės gamta

per savo ilgą, tikrai daugelio milijonų metų gyvavimą. Ir tiktai čia ateina laikas pasirodymo žemėj visos tvėrybos vainiko ir visos žemės viešpačio — ž m o g a u s.

§ 14. Žmogaus pasirodymas. Jau trieilio pabaigoj randama titnago gabalų, rodytusi padirbintų rankomis kokio protingo sutvėrimo. Manyta žmogų juos padirbinus ir todel pavadinta juos eolitais t. y., kaip ir „žmogaus aušros gadinės akmenimis“. Tečiaus patirta tokias skeveldras galint pasidaryti ir be žmogaus rankos, savaimi, gamtoje visur, kur esama titnago. Tikrų žmogaus pėdsakų trieilijje betgi nesusekta, ir klausimas, ar žmogaus tame laiktarpyje tikrai gyventa, mokslo dar neišrištas. **Tikrų - tikriausių žmogaus žemėj gyvenimo pėdsakų esama tiktai iš ketvirtėlio laiktarpio diluvijaus laikmečio.**

Kokioj vietoj žemėj žmogaus pirmiausiai pasirodyta, mokslas tik spėlioja, nieko tikra nepasakydamas. Vieni porina žmonijos lopšį buvus Australijoje, kiti Azijoje ar Afrikoj, tretį — šiaurinėj Europoj ar net ant šiaurinio ašygčio. Šventraštis, kaip žinia, pirmųjų žmonių tėvynę sako buvus Rojuje, kuris, nevisai aiškiais geografiškais Šventraščio nurodymais, turētu buti buvęs kur nors vėlybesnėj Armenijoje.

Salis, kurioje daugiausiai rasta diluvijinio žmogaus pėdsakų ir geriausiai ištirta jo gyvanimo sąlygos, tai vakarų Europos vidurys. Kadangi diluvijaus laiku šiaurinės žemės skritulio pusės buta smarkiai apledėjusios, tad šis laikas, ypač kalbant apie Europą, vadinama dar **ledlaikiu**, o tuolaikinis žmogus **ledlaikio žmogum**.

§ 15. Europos ledlaikis bei jo gyventojai. Dar ir trieilijje, kaip kad ir ankščiau buvusiosiose žemės gadinėse, žemėj buta šilto klimato. Antroje trieilio pusėje (miocene) vidurinė Europa, kaip matyti iš tuometinių jos augalų, atrodė kaip dabartinis indo-malaiškis archipelagas. Tolymoj Europos ir Amerikos šiaurėje — Islandijoje, Grenlandijoje, Spitzbergene, rytų Sibire, Kamčatkoj, Sachaline, Alaskoj ir šiaurinėj Kanadoj tuomet augta augalų, rodančių tuometinį anųjų vietų klimatą buvus daug šiltesnį, kaip dabartinis. Matyti, šiaurės ašygčio tuomet buta su daug mažesne ledo kepure, kaip šiandieninė.

Tik dėl neišaiškintų priežasčių netrukus klimato pradėta vesti. Triačio pabaigoj (pliocene) Europos klimato buta jau beveik tik tokio, kaip šiandieninis, ir juo tolyn, juo labyn vis šaltesnio darytasi. Pagalios diluvijuje taip atšalta, kad dideli šiaurinės Amerikos, Europos ir Azijos plotai apsidengė milžinišku, 200—2000 metrų storio, ledo dangčiu, palaidojusiu po savimi visą gyvybę.

Europos apledėjimo eita iš Škotijos ir šiaurinės Anglijos, iš Skandinavijos, Uralo ir Alpių kalnų. Škotijos ir šiaurinės Anglijos ledo masės buvo uždengusios beveik visą Britaniją. Skandinavijos kalnų — visą Skandinaviją ir, per tuomet dar sausžemiu esančias Šiaurės ir Baltijos juras, taip-pat beveik visą šiaurinę Vokietiją, visą Lietuvą, Lenkiją ir šiaurvakarių Rusiją. Uralo kalnų ledai apdengė didelę šiauraryčių Rusijos dalį. Laiku didžiausio ledu išsiplatinimo visų šių trijų centrų ledas susijungė kruvon, padarydamas vieną milžinišką ledyną, kurio pietinė riba taip maždaug tęsėsi: pietine Irija ir Anglija, šiauriau Bristolio, Oksfordo, Londono, Reino delta, pro Dortmundą, ligi Harco, Rudų, Sudetų kalnų, pro Krokuvą, Lvovą, Zitomirį, Padniepriu ligi Jekaterinoslavo, iš čia atgal į vakarų šiaurę pro Poltavą ligi Briansko, iš čia į šiaurės rytus ligi Tulos, iš čia beveik meridianiškai į pietus ligi 50 l. š. pl., iš čia vėl į rytus lig Medvedicos, iš čia šiaurėn pro Penzą lig Vetlugos, iš čia taip pat vingiuojat šiaurėn persimetė per Uralo kalnus ir nesiekiant Obio upės baigėsi tundroje. Išvisa ledu buta apdengta apie 6¹/₂ milijono kvadr. kilometro Europos sausžemio. — O dar tuo pačiu laiku nuo tuomet daug augštesnių kaip dabar Alpių kalnų ledai slinko šiaurėn. Taip kad didžiausio apledėjimo metu vidurinėj Europoj nuo ledu buvo likęs liuosas tik nedidelis tarpas.

Taip įžymiai atsimainius Europos klimatui persikeitė ir jos gyventojai. Gyvūnų rūšis, neįstengusios iškęsti pablogėjusio klimato nei mokėjusios prie jo prisiderinti, vienos išgaišo tuojaus, kaip milžiniškieji vandenarkliai (*Hippopotamus major*), senobiniai drambliai (*Elephas antiquus*) ir panašus į nosaragi sutvėrimai (*Elasmotherium*), kiti dar kuri laiką pakovoję dėl buvio, kaip plaukuotieji nosaragiai (*Rhinoceros antiquitatis* = *Rhinoceros trichorhinus*), mamutai (*Elephas primigenius*), urviniai lokiai (*Ursus spelaeus*). Kitos rūšis, kaip urviniai liutai (*Felis leo* var. *spelaea*), hyjenos (*Hyena crocata* var. *spelaea*) pasitraukė pietuosna į nesiekiamus ledo kraštus. Atsiginė nauji, šaltį mėgstantieji gyvūnai ir maišėsi su čia išlikusiais senaisiais. Iš stambesniųjų ypač daug atkeliavo labai mėgstančių paledžiais ganytis šiaurės briedžių (*Rangifer tu-*

randus), buta ir pirmųjų taurų (*Bos primigenius*), bizonų (*Bison europaeus*), avitaurių (*Ovibos moschatus*), milžiniškų briedžių (*Cervus megacerus* = *Megaceros euryceros*), šernų, stirnų, arklių. Daugelio gyvūnų atvykta Europon tuomet dar ir iš Azijos tyrliukių, kaip saigų antilopų (*Colus tartaricus*), asilo ir daugelio kitų smulkesniųjų.

Manoma ledlaikį nebuvus griežtai vienodišku apsireiškimu. Rodos po pirmojo temperatūros nupuolimo ir dėl to įvyksio didžiausiojo apledėjimo buta mažiausia vieno, o gal ir dviejų-trijų protarpių su šiltesniu klimatu. Tokiuose šiltesniuose tarpledžiose temperatūrai vėl pakilus, geroki ledų plotai sutirpdavo ir ledyno kraštas atsitraukdavo šiaurėn ir į kalnus. Tuomet mėgusieji šaltį gyvūnai pasislinkdavo šiaurėn, senieji išlikusieji ir iš pietų sugrįžusieji vėl užimdavo savo vietas, taip kad bent pirmojo tarpledžio gamta maža kuo skyrėsi nuo priešledžio gamtos. Paskui temperatūrai vėl pradėjus pulti, ledai vėl tiesdavo savo šaldančias rankas į pietus varydami priešais save gyvūnus ir juos naikindami. Taip tatai ledlaikio sluogsnuose randama kaulų gyvulių, rodančių buvus klimatą šiltą, drėgnai šaltą ir sausai šaltą. Bekovojant milžiniškiems ledlaikio gyvūnams su stipresnėmis už juos gamtos galybėmis, viename iš pirmųjų tarpledžių Europoje staiga pasirodo ir žmogaus pėdsakų.

§ 16. Ledlaikio žmogus. Ledlaikio žmogaus gyventa visoje vidurinėje Vakarų Europoje: šiaurinėje Ispanijoje, Francijoje, šiaurinėje Italijoje, pietinėje Anglijoje, Belgijoje, Šveicarijoje, Vokietijoje, Moravijoje, Kroatijoje, Madjarijoje. Daugiausia žmogaus pėdsakų likę Francijoje, ypač pietinėje jos dalyje; mat Francijos buta beveik visiškai liuosos nuo ledo.

Žmogaus gyvenimo pėdsakai jau pavidale žmogaus rankų padarinių, jau paties žmogaus kaulų, randami diluvijaus sluogsnuose ir to laiko urvuose. Seniausieji žmogaus pėdsakai tai betgi ne jo kūno dalys — kaulai, kaip kad visų tuolaikinių gyvulių, tik jo dvasios liudytojai — jo rankų padariniai ir vartotieji daiktai.

Ledlaikio žmogaus gyventa urvuose, grotose, nukarusių uolų pastogėse, o gerame ore ir ant lygaus lauko. Gyventasis lygaus lauko vietas rodo pirmą ugnaviečių žymės. Buklių uolų pastogėse ypač daug užtikta pietinėje Francijoje, Dordogne'o ir Vezere'o paupių stačiose pakrantėse. Gyventųjų grotų bei urvų užėinama Europoje visur, kur tik paupiais esama kalkinių ir dolomitinių uolų.

Ledlaikio žmogaus neturėta prisijaukinus jokių naminių gyvulių, nedirbta žemės, nesėta javų, o buta besikilnojančiojo medėjo, maitintasi laukinių gyvulių mėsa ir augalų vaisiais, kokius patiekdavo pati gamta.

Medeginė ledlaikio žmogaus kultūra apsireiškia ginkluose, papuošaluose bei padariniuose, kuriuos jis dirbinosi iš medžio, titnago akmens ir gyvulių kaulų bei ragų. Iš jos ir iš kitų aplinkybių galima spręsti ir apie dvasinę ledlaikio žmogaus kultūrą. — Jau seniausiojo laipsnio ledlaikio žmogaus turėta ir mokėta savo tikslams vartoti ugnis, tasai pamatinis materialinės kultūros veiksnys. Jo taip pat turėta pasidirbinus iš gamtos patiekiamo kieto titnago akmens visi svarbiausieji gyvenimui padariniai, kaip pav., peilis, kirvis, kaltas, piuklas, skaptas, adata ir kiti. Taigi tolaikinio žmogaus turėta visos žmogaus kokybės. Apsigynimui naudotis akmeniu ir pagaliu kai-kada gali ir gyvuliai, bet dirbdintis ginklus ir padarinius tyčiomis, tam tikru tikslu, jie visiškai negali. O atsiminus, kad dabartiniai kulturingieji žmonės visais gyvenimui reikalingais padariniais naudojami kitų gatavai pagamintais, ledlaikio gi žmogui visa tai reikėjęs pačiam išrasti, teks pripažinti ledlaikio žmogų turėjus didelę išradimo dovaną ir technikos nusimanyimą. Toliaus, žmogaus dvasinio gyvenimo žymę rodo ypatybė patenkinti jame esantį *p a s i p u o š i m o* reikalą. Savo kuną, padarinius ir gyvenamasias bukles puošia netik kulturingieji, bet ir vadinamieji laukiniai. Ir ledlaikio žmogaus neapsiribota rupintis vientik savo gyvastis maistu palaikyti, bet stengtasi ir pagražinti savo gyvata kuno papuošimais ir dalinai tikrai artistiškais pašimo, graviravimo, reljefų ir skulptūros darbais ant sienų savųjų urvabuklių ir vartojamųjų daiktų. — Dar toliaus, eilė pastebėjimų duoda pažinti ledlaikio žmogų turėjus ir kanakokius religijiniai-mystiškus įvaizdus. Pagalios ligšiol pastebėtos lavonų palaidojimo apystovos ir bu das apsiėjimo su lavonu bei skeleto dalimis leidžia padaryti išvadą ledlaikio žmogų tikėjus pomirtinį gyvenimą. — Trumpai kalbant ledlaikio žmogaus buta su visomis mąstančiojo žmogaus dvasiškomis ypatybėmis, nors dabartinės kultūros švelnumą jo ir nepasiekta.

Be ledlaikio žmogaus dvasios liudytojų — jo padarinių ir vartotojų daiktų — rasta nemažai ir paties jo kuno likučių, — kiaušų ir kitų skeleto dalių. Paisant rastųjų kiaušų, ledlaikiu Europoj gyventa dviejų rasių žmonių — *neandertal'inės* ir *cro-magnon'inės*, pavadintų vardais vietų, kame rasta typingi juodviejų kiaušai, butent, Neandertal'ų pas Düsseldorf'ą ir Cro-magnon'e Vezere'o slėnyje.

Neandertal'inės rasės žmonių skirtasi nuo dabartinių europėnų. Palyginamai jų buta trumpakojų bei trumparankių su labai drėbtais klubakauliais, pertat vidutinio, net žemo ugio ir druto kuno sudėjimo. Galvos buta su labai priekyn išsišokusiais antakių ir paakių kaulais, palyginamai daugiaumažiau žemai sugaubtu kiaušu, ne stačiai kylančia, bet plokščiai atgal einančia kaktos linija, su stora apatinia žiauna be išsikišančios barzdos. Šios rasės žmonių buta labai panašių į dabartinius eskimus ir australėnus, smagenų didumu tečiaus juos toli perviršijant. Jų kiaušo apjamos vidutiniai buta nemenkesnės už dabartinių europėnų.

Cro-magnon'inės rasės žmonių skirtasi nuo neandertal'inės menkais antakių ir paakių kaulais, su stačia kakta, labai augštai sugaubtu kiaušu, netaip stora apatinia žiauna su gražia, priekyn kyšančia barzda. Jų kiaušo esybiniai nieku nesiskirta nuo šiandieninių europėnų; pačių buta, daliniai kaip ir neandertal'ėnų, neaukšto ugio, stipraus sudėjimo, palyginamai trumpomis kojomis ir rankomis.

Neandertal'ėnų ir cro-magnon'ėnų, rodosi, gyventa nevienu laiku, kadangi pirmųjų likučiai randami sename diluvijuje, o pastarųjų ligšiol rasti tik paskesniojo diluvijaus sluogsniuose. Bet galima, kad tuodviejų rasių kurį laiką drauge gyventa ir maišytasi. Nes taip neandertal'iniai, taip cro-magnon'iniai kiaušai ne visi griežtai vienodos formos.—Ir dar trečiosios ledlaikio rasės, vadinamosios *grimaldinės*, kiaušai, statomieji vidurin tarp neandertal'ėnų ir cro-magnon'ėnų, tikriausia nebus kiaušiai atskiros rasės, bet individualus pasikeitimai cro-magnon'inės rasės kiaušų.

Kuriuo ledlaikio metu žmogaus pirmu kart pasirodyta Europoje, mokslininkų nuomonės labai nevienodos. Taip-pat ir del ledlaikio žmogaus senumo, kaip ir del paties ledlaikio pradžios, ilgio ir pabaigos. Visi apskaitliavimai apie tai yra nedaugiau, kaip spėjimai.

§ 17. Ledlaikio priežastis, ilgis ir jo žmogaus senumas. Zinant tikroji Europos apledėjimo priežastis, galima butu kiek-tiek suskaitliuoti ir ledlaikio pradžią bei pabaigą.

Bet apie tai nieko tikra nežinia. Vieni ledlaikio atsiradimą mato atsimainiusioje tekmoje Golfströmo, plaujančiojo vakarinius Europos krantus ir suteikiančiojo jai daug šilumos. Kiti — ižiuri priežastį padidėjime atmosferos grimzlių augštesnėse platumose, tretį jos jieško astronomiškuose bei kosmiškuose įvyksniuose, kaipo žemės ašies, o su ja ir jos ašygalių persikėlime, saulės spindulių energijos atmainoje arba santikiuose ekliptikos su Paukščių keliu. Šitoki manymai vyriausiai remiasi vadina- maisiais platoniskaisiais pasaulio metais. Šie metai tęsęsi 26000 žemės metų, ir kas 13000 metų pasikeičiant jau šiaurinė, jau pietinė žemės pusė žiemą esanti arčiau saulės. Dabar arčiau saulės esanti šiaurinė pusė, todėl čionai žiemos šiltesnės. Prieš 13000 metų buvę atvirkščiai ir žiemos čia buvusios šaltesnės.

Ledlaikį ypač ilgų buvus, šimtus tukstančių ir net milijonus metų, laiko Penck'as ir jo mokykla. Patsai Penck'as sako ledlaikį buvus nuo $1\frac{1}{2}$ ligi 1 milijono metų, žmogų gyvenus Europoje nuo 200000 metų. Hildebrandt'as suskaito ledlaikį prasidėjus prieš $1\frac{1}{2}$ mil. metų, Pilgrim'as — prieš $1\frac{1}{2}$ mil. m. Imdamas vidurį tarp šių didelių skaitmenų ir mažų skaitmenų apie žmogaus ant žemės gyvenimo laiką, koki gaunami iš senųjų žmonijos padavimų, Obermaier'as randa seniausiąją Europos žmogų gyvenus neveliaus 50—100000 m. pr. Kr. Prestwich'as suskaitliavo didžiojo Europos ir Amerikos ledadangčio pasidarymą per 15—20000 metų, poledžio laiką esant 8—10000 m., taigi ledlaikį pasibaigus apie 8—6000 m. pr. Kr.

Penck'as ir jo šalininkai labai didelių skaitmenų gauna prileisdami buvusius bent keturis ledlaikius po dešimtis tukstančių metų kiekvieną ir tris šiltesnius tarpledžius po šimtus tukstančių metų. Tečiau esama įvairių faktų, kad šioji schema be tvirto pagrindo. Ledlaikio galėta būti apsireiškimo daug vienodesnio, jo įvairaus klimato gyvūnų galėta gyventi ir šalia vienas kito tuo pačiu laiku, kaip kad ir šiandien dar atsitinka Sibire, kame tigras pasiekia Amuro upės, o šiaurės briedžiai žiemą keliauja toli į pietus. Geologiškai gi senumui nustatyti paprastai paisomasis storumas žemės sluogsnių, laiko bėgyje nugulusių ant gyvųjų sutvėrimų liekanų, nėra tikras mastas. Vienu metų potvinis suneša storesnį sluogsnį, negu koks gali nugulti per kelis šimtus paprastų metų.

Bet šioj mokslo srityj, kaip ir visose kitose, mokslas neiek nevaržomas Šventraščio, kurio padavimais suskaitliuojama pirmąjį žmogų žemėj pasirodžius 6000 — 8000 metų pr. Kr. Kuomet žmogus yra Dievo sutvertas, apie tai Švent-

raštis nepaduoda jokio priverstino sprendimo. Reikia tik palinkėti busimiems priešistorijos tyrinėjimams geros kloties ši svarbų ir kiekvienam idomų klausimą kuogreičiausiai labiau nušviesti.

§ 18. Priešistorija ir žmogaus kilmė. Priešistorija žino žmogų buvus daug senesniu, negu jį randa istorija. Bet priešistorijos mokslas neparemia kaikenų uoliai skleidžiamos, ypač su Darvino vardu rišamos, nuomonės žmogų turėjus panašius į beždžionę pratėvius, arba, kaip paprastai trumpai ir drutai tariama, žmogų „iš beždžionės kilus“. Priešistorija (su paleontologija ir antropologija) kaip ir istorija nežino kuomet nors gyvenus tokį sutvėrimą, kuris savo kuno sudėjimu ir savo dvasios pajiegomis būtų stovėjęs žemiaus dabartinio žmogaus ir augščiau beždžionės, kuris, taip tariant, būtų tarpugrandžiu tarp tikrojo žmogaus ir beždžionės. Mokslas tikrai žino bent trejetą dešimčių iškasamųjų pusbeždžionių bei apie 20 beždžionių veislių ir tikrai priešistoriškuosius, nesiskiriančius nuo dabartinių, žmones, bet nežino nei Europoje nei kitur kur buvus kokių praeities pusiaužmogių, „beždžionžmogių“, žmogaus ir beždžionės tarpugrindžių.

Anojo daug nušauktojo tariamojo tarpugrindžio, „stačiai stovėjusiu beždžionžmogių“ (*Pithecanthropus erectus*) pavadinto sutvėrimo, kurio kaikurie likučiai buvo rasti prieš dvejetą dešimčių metų Javos saloje tariamuose trieilio sluogsniuose, kaip vėliaus išaiškėjo, buta tikrai didelės diluvijaus beždžionės. O apie Europos diluvijinį žmogų paskleistieji nebūti daiktai ir pasakos taip ir paliko pasakomis „Vietoj panašaus į beždžionę, gal but dar pusiau sliuoginėjančiu gyvulių medžiuose sau kraujančio lizdą sutvėrimo su perilgomis rankomis, trumpomis kojomis ir kabių kojų nykščiu, kaip jį nusipiešė kaikurių tvėrybos teoretikų vaidentuvė, Europos pirmažmogis pasirodė mums stiprioje, apščioje smagenimis neandertal'inėje rasėje ir savo skaitlingiausiais atstovais gražiai susiformavusios, „nuostabiai puikios“ *cro-magnon'inės* rasės (Ranke). „Svarbiausia naujausiųjų tyrinėjimų išdava tokia: panašus į beždžionę pražmogis nerastas diluvijuje, ir taip-pat trieilyje daugiau nebesitikimas“ (Ranke). „Be pratėvių, tikras „*homo novus*“, mūsų šė padermė staiga atsistoja prieš mus diluvijaus laiku“ (Branca). O ledlaikio pabaigoj randamosios visos kiaušų formos, kokios paskui istorijos laikais pasirodė įvairiose Europos šalyse, patvirtina (Kollmann'o) nuomonę, kad dabar gyvenančios

rasės esti pastovus tipai, kurių šaknis pasirodė jau ledlaiky (Plačiau apie tai žiur. „Žmogaus išsirutulojimas ir paleontologija“, Kaune, 1914, kame paduota ir literatura).

§ 19. Senasis akmens amžis. Kadangi savo ginklus ir padarinius ledlaikio žmogus dirbdinoti vyriausiai iš akmens, tai šitoji žmogaus kultūros gdynė vadinama **a k m e n s a m ž i u**. O kadangi akmuo ledlaikio žmogaus apdirbinėta išvisa tiktai paprasčiausiu būdu, kaip skaldymu, daužymu, spaudimu, tai ledlaikio žmogaus kultūra vadinama **p a l a i o l i t i k u** arba **s e n u o j u a k m e n s a m ž i u**. — Akmens amžis tai seniausias visos žmonijos kultūros laipsnis. Jį visos kulturingosios žemės tautos perėjo vienos ankščiau, kitos vėliau. Atsilikusios gi kulturoj tautos dar dabar tą laipsnį tebeina.

Antai dabartinių **e s k i m ū** gyvenimas beveik nieku nesi-skiria nuo Europos ledlaikio žmogaus gyvenimo. Ir jie gyvena amžinojo ledyno pakraščiais su tenai ledlaikiui pasibaigus nukeliavusiais gyvuliais: šiaurės briedžiu, avijaučiu, lokiu ir k. Ir jie negalėdami dirbti žemės ir laikyti prisijaukintų gyvulių, minta medžiokle ir žuklavimu. Jų maisto atmosferos tokios, kaip ir ledlaikio žmogaus. Prieš susiduriant su kulturoj pažengusiais europėnais ir jie vartojo ir dar dabar mėgia vartoti ginklus ir padarinius iš akmens ir kaulų, raikščiams naudojasi gyvulių gislomis, kuriomis taip-pat siuva savo rubus ir raišioja savo žeberklus bei jietis, panašias ledlaikio žmogaus ginklams. Ir jie nei verpia nei audžia: visi jų rubai iš sumedžiotų gyvulių kailių. Ir jie nemoka puodų dirbti, bet tai jiems ir neberekalinga. Tečiau arčiau išsižiūrėjus į jų gyvenimą reikia ir juos pripažinti turint kultūros skonį. Ir jie turi palinkimą paišyti, ispiaustinėti, graviruoti. — Panašiai šiaurinio ledyno žmonėms gyvenama ir žmonių pietinio ledyno pakraščiais. Pietinės Amerikos **u g n a ž e m i n i n k ū** gyvenimas atrodo dar vargingesnis, kaip Europos ledlaikio žmogaus. Jų ginklai ir padariniai dalinai tokie pat, kaip ir rastieji priešistoriškuose Francijos urvuose. — Akmens amžįj dar tebesti ir centralinės Brazilijos gyventojai, australėnai ir bušmėnai. Pastarųjų piešiniai ir sienų papuošalai tiesiog vienodi su ledlaikio žmogaus dailės tvariniais.

Įvairių padarinių apdirbinėjimu ir formomis bei jų guoliu įvairiuose sluogsnuose su įvairiais gyvuliais Europos palaiolitikas skirstomas keliais chronologiškais įvairiais kultūros laipsniais, vadinamais vardais Francijos vietų, kame rasta

klasiškų tos kultūros išraiškų. Pradedant nuo seniausiojo laipsniai vadinami: *chelles'inis* (Chelles pas Paryžių), *acheul'inis* (St. Acheul pas Abbeville, Somme'o departamente), *moustier'inis* (Le Moustier, Dordogne'o dep.) — visi trys drauge vadinami *senuoju palaiolitiku*, paskui *aurignac'inis* (Aurignac, Haute-Garonne'o dep.), *solutré'inis* (Solutré, Saône-et-Loire'o dep.), *magdaleninis* (La Madeleine, Dordogne'o dep.) — visi drauge vadinami *naujuoju palaiolitiku* arba dar šiaurabriedžio amžiu. Naujojo palaiolitiko akmens padariniai apdirbinėta švelniau, taipgi švelnesni to laiko ir visi papuošimai, tēpliojimai bei graviravimai. Paskutinis palaiolitiškosios kultūros laipsnis vadinama *azil'inis* (Mas d'Azil, Ariège'o dep.) yra pereinamasis laipsnis į *naująjį akmens amžį*.

§ 20. Ledlaikio galas. Perėjimas dabartin. Ledlaikiui galą bus padaręs Golfstrōmas. Galbut, tuo laiku, kaip Azija atsiskyrė nuo Amerikos, iškilo Nikaraguos sausžemio slengstis. Delei to Golfstrōmas iš ten pasukęs šiaurėn pro pietinį Islandijos krantą pasiekė talimąją Europos šiaurę. Iš čia kilusi vidutiniai bent 10 laipsnių šiltesnė temperatūra padarė ledlaikiui galą. Prasidėjo aluvijinis laikmetis — toji geologiškoji dabartis. Tečiaus Europos paviršiuje dar buta didelių permainų, kol jis pagalios gavo savo dabartinį pavidalą. Ledams tik-ką atsitraukus šiaurėn, Britanija dar nebuvo sala, Vokiečių jūros dar buvo sausžemiu, pietinė Švedija ir Suomija dar buvo pasinėrusi jurose. Tiktai paskesniame protarpyje Baltosios jūros atsiskyrus nuo Baltijos jūrų, pietinė Švedija ir Suomija virto sausžemiu. Baltijos jūrų tuomet buta daug mažesnių, kaip dabartinės: tuomet nebuta dar visos vakarinės jų dalies, kadangi Danijos salos buvo dar sausžemiu, Pomeranija ir Rügen'as jungėsi su Schonen'u, Bornholm'as priderėjo sausžemiui. Reinas tekėjo dabartiniu Vokiečių jūrų dugnu tarp Doggerbank'o ir Anglijos kranto, kame jo senoji vaga žymu vadinamoje Silverpit'o gilumoje. Temza buvo Reino prieupis. Vidurinė Europa buvo apsidengns tundromis, panašiomis į dabartines šiaurės Sibiro tundras, kaip rodo tuometiniai jos augalai. Ir tiktai dar paskesniu idubimu Britanija patapo sala, atsirado Vokiečių jūros ir vakarinė Baltijos jūrų pusė susijungė su pastaromis per Sund'ą ir Beltus. Šiltos suraus vandens Golfstrōmo bangos pasipylė ir Baltijos jūrosna, gabendamos surimą ligtol prėskan jų vandenin. Vidurinės Europos klimatas dar labiau atšilo, patapdamas bent 2 laipsniais šiltesniu už dabartinį. Skurdžiųjų tundros augalų vieton vidurinėj ir šiaurinėj Europoj išbujėjo

milžiniški miškai, išpradžių pušynai, paskui ažuolynai ir eglynai. Miškuose, vieton paskui ledus šiaurėn ar į kalnų augstumas atsitraukusių gyvulių, išsiplatino naujos veislės. Pasirodo vėl ir žmogus, gyvenusis pajuriais ir prie upių įtakų visoje vidurinėje Europoje nuo Portugalijos krantų ligi Lietuvos. — Lytinė, vidutinio šilumos vasaros ir šaltos žiemos nuolat gaivino kultūrinės čionykščių žmonių jėgas. Tuotarpu klimatas pietinės Europos, vakarinės Azijos ir šiaurinės Afrikos, kame jau buvo buta augštai pakilusių kultūrų, delei padidėjusio karščio pablogėjo ir sutramdė tenykščių gyventojų kultūrinę darbavimą. Todelei augštesnės kultūros centras iš anųjų šalių pamažu persikėlė vidurinę ir šiaurinę Europą. Paskiausiais laikais Europos klimatui labiausiai išilus apie 1000 m. po Kr., nuo to laiko jo ir vėl atšalama, kaip tatai aiškiai regis iš vėnininkystės traukimosi iš šiaurės pietuosna ir iš apledėjimo Alpėse pirmiaus neapledėjusių žemesniųjų vietų.

(T. b.).

Dvasiškosios Žemaičių Seminarijos rumų sugražinimas.

Rugpjūčio pradžioje 1914 metų Dvasiškosios Žemaičių Seminarijos rumai Kaune buvo paimti karo reikalams. Kaip iš karto vienos, taip toliau kitos kariaujančios pusės buvo naudojami kareivių ligoninėms. Tik frontui nusikėlus tolyn į rytus, paskutinė ligoninė iš Seminarijos rumų išsikraustė 16/IX 1916 m. ir jie liko pavesti miesto valdybai.

Tuomet Jo Ekscelencija Žemaičių Vyskupas pradėjo su tam tikromis valdžiomis derybas dėl rumų gražinimo seminarijos reikalams. Šių metų balandžio 26 d. Kariškosios Valdžios Viršininkas Lietuvoje atsiuntė savo referentą, kurs drauge su miesto Viršininko pagalbininku ir J. M. Vyskupo dviem atstovais apžiūrėjo murus, dar esamą seminarijos inventorių ir nustatė, ko reikalinga, kad juose galima būtų apsigyventi klierikams.

Po tų tarybų, Kariškosios Valdžios Viršininkas Lietuvoje įgaliavo Kauno miesto Viršininką sugražinti J. M. Vyskupo paskirtiems atstovams rumus su likusiu inventoriumi, sodais ir daržais seminarijos reikalams. Galutinas to viso sugražinimas įvyko gegužės 26 dieną.

Rumuose tuojaus apsigyveno Seminarijos inspektorius kun. K. Paltarokas ir pradėjo reikalingus pataisymo darbus: taisoma stogai dedama langai, perdirbama kakaliai, baldoma kambariai, tvarkoma ir gaminama reikalingiausi baldai... Yra vilties, kad 19^{17/18} mokslo metai prasidės savu laiku.

Iš mokyklų gyvenimo.

Kaunas. Mokytojų kursai. Jau trečią syk atsidarė vokiečių įsteigtieji mokytojų kursai Kaune. Iš įvairių Lietuvos pakraščių (Kauno, Suvalkų bei Vilniaus gub.) susirinko gana didokas burelis (54 žmon.). Suprantamai, šis busiančių pedagogų burelis labai margas, nes atvažiavusių „menkųjų“ tarpe yra „pakviesti“ ir turintieji jau mokytojaus cenzą, kaip va: baigę mokytojų seminariją bei pedagogijos kursus Veiveriuose, „Ryto“ mokytojų kursus, bei gimnaziją. Tie, žinoma ne dėl „studijų“ atvažiavo, bet kad vietą „įgijus“. Dauguma jau per žiemą buvę mokytojave.

18 d. gegužio visi susirinko Katedron, kur J. M. Ž. Vyskupas atlaikė mūsų intencijai mišias, po kurių J. M. pastoralu rankoje ir mitra ant galvos, prisiartinęs prie mūsų ir prabilo gražiais, užuojautos pilnais, žodžiais: „Sveikinu jus, mano mieli, iš visų Lietuvos pakraščių susirinkusius čionai pasimokyti, kad paskui galėtumėt mokyti mūsų tautiečių vaikučius!.. Tolesnė savo kalboj J. M. tęsė paralelę tarp dailininko ir mokytojaus, puikiai išdėstė dailininko darbus, didelios pagarbos vertus, bet galų-gale mokytojaus darbo vertę bei svarbą iškėlė augščiau ir padarė išvadą, kad „kaip dailininkui reikia ilgą laiką noriai rengtis prie savo prakilnaus darbo, taip lygiai ir mokytojui reikia nemažiau, su pasišventimu ruoštis, praktikuotis, kad paskui mokėjus pritaikinti prie mūsų vaikučių tą visa, kas jau amžiais išrasta“... Išrodinėjo taipogi, kad apart įgijimo mokytojui reikalingų žinių, mes draugiškame gyvenime galėsime pasinaudoti vieni nuo kitų, pagerinti, patobulinti savo būdą, tat nereikia mums stebėtis, kam mums bereik mokintis, kad jau esame mokytojais buvę. Be to, J. M. ragino uoliai tikyba studijuoti, kad galėtumėm būti ir tikybos mokytojais ir darbuotis sykiu ir tėvynės ir Bažnyčios labui. Augštai iškėlęs mokytojaus idėalą,

sužadinęs idėjas savo vilties pilnais žodžiais, J. M. atsiklaupęs atskaitė su visais maldas į šv. Dvasią ir suteikė savo palaiminimą. Ant rytojaus J. M. visus apdovanojo „Giesmynėliais“ ir „tikybės vadovėliais“.

21 gegužio d. aplankius miesto viršininkui, atsidarė kursai ir prasidėjo pamokos. Už laikymą su mokslu mokama 50 mk. mėnesiui ir 15 markių už knygas bei sąsiuvinius. Kursai tęsis 4 mėnesius iki 15 rugsėjo. Buvęs prejektas įkurti tuos kursus „Saulės“ namuose; bet kadangi „Saulės“ Draugija pati rupinas atgauti tuos namus, kursai pasiliko senoje vietoje „liaudies namuose“.

K. B.

ŠIS-TAS IŠ FILOLOGIJOS.

1. Pakilnus ar prakilnus?

Daugiausia vartojama raštuose *p r a k i l n u s*, bet žmonių kalboje dažniau girdėti *p a k i l n u s*. Man matos, galima vartoti vienas ir kitas žodis, tik reikėtų daugiau tēmyti, kada kuris geriau tinka. Tarp *p a k i l n u s* ir *p r a k i l n u s* yra tokio skirtumo, kaip tarp *p a k e l t i* ir *p r a k e l t i*.

2. Kaip išreikšti dauginimo veiksmas?

Aritmetikos vadovėlyje yra parašyta: „ $5 \times 4 = 20$ skaitoma: penki keturius sykius yra lygu dvidešimčiai“. Tasai išsireiškimas mums atrodo sunkokas. Jis reikėtų pakeisti kitu lengvesniu: pav. tris penkiais $3 \times 5 = 15$ penki septyniais $= 5 \times 7 = 35$ ir tt.

Tiesa, dėl sakymo ir vadovėly pasakyta, jog anas sunkokas išsireiškimas galima pakeisti tokiu, kaip „penki keturiais“, bet kadangi knygoje tai padėta antrojoje vietoje ir dagi kabėse, tai mokiniai gali to trumpesnio ir geresnio išsireiškimo nei nevartoti pasitenkindami pirmuoju. Reikėtų elgtis atvirkščiai: kas padėta kabėse, statyti pirmojoje vietoje, o kas pastatyta pirmojoje vietoje laikyti paprastu paaiškinimu.

3. Pogalvė ar pagalvė?

Tai visai du atskiru žodžių, kurie turi visai kitokią prasmę ir todėl jie nereikėtų maišyti. *P ó g a l v ė* — tai lenk. *poduszka*, vok. *K i s s e n*; *p a g á l v ė* tai mokestis nuo galvos.

Kun. J. Kr.

Redakcijos atsakai.

D-ui Kaz. Barkauskui. „Ilgėsis“ silpnokas turinio ir formos žvilgsniu. Korespondenciją dedame šin n-rin. Ačiu.

Kun. J. Krokininkui. „Šis tas iš filologijos“ kitokioj truputį formoj idėta šin n-rin. Nuolankus ne nuo lanko, bet greičiau nuo nusilenkti. Nuosavus nėra visų vartojamas. Jo vietoj sakoma tiesiog sava, taip pat kaip ir nuosavybė daug keno laikoma netikusių žodžių ir jo vietoj vartojama savastis. Mums irgi neaiški kilmė žodžio nuosavus ir delto laikome jį keistoku. O dar keistesnis yra Tamstos siulomasis nuodievus viet. dievotas. Todel jo tekstan ir neįdėjome. Pataisytyjų poterių kritiką įteikėme J. M. Zemaičių Vyskupui Pr. Karevičiui.

D-ui V. Stoniui. Eilės mums tinka, pasistengsime visas sunaudoti. Labai ačiu. „Keršto“ nedėsime, nes jis skaitytojų dvasios nepakelia, o kaip gali net suerzinti.

D-ui Žemės Dulkei. Nors sveikas ir keiki „At.“ kritiką, kaipo ardantį Tamstos „svajonės tinklus“ ir tuo „sukurusį begalį skausmą“ Tamstos krutinėj, bet mes, deja, negaljme savo nuomonės apie sveiko eiles atmainyti. Ką pirma parašėme, prie to ir nun tepasiliekame. Nei atimti iš to, kas ten pasakyta, nei pridėti ko nauja neturime. Suprantame Tamstos širdies skausmą, — bet skausmas, kad ir didžiausias, nėra vienatinis poezijos šaltinis bei kriterijus; skausmu negalima visko teisinti, o ypač nepridera iš skausmo daryti tam tikro varpelio, diena iš dienos nuolat vieną ir tą patį teišduodančio balsą: „dzin-dzin, man skauda, dzin-dzin, gulsiu velyk į grabą“... Juk ir gramofonuose lentelės dažnai mainoma, kad perdaug neįkyrētu ausims. Neteisingai taigi sveikas keiki kritiką už tai, kad jis Tamstai „nenor duoti dainiaus vardo“, ir tai vien del tokios menkos priežasties, kad sveikas esi „paminėjęs... kapus“. Tuotarpu kritikas prikaišiojo Tamstai ne „kapų paminėjimą“, bet Tamstos eilėse „nuolatos pasikartojanti mirties grabo motiva“, bei padarymą iš jo tam tikros „manieros“. Tai toli gražu ne tas pats, ką sveikas keikdamas kritiką sau pateisinti rašai. Ilgainiui, esame tikri, ir pats tai suprasi. Tuogi tarpu sakome Tamstai ačiu už naują eilių pluokštą, kurių didumą pasistengsime sunaudoti.

D-ui K. Bizauskui. Už a. a. J. Lukošiaus nekrologą ačiu. Dedame jį šin n-rin.

D-ui B. Kasaičiui. Miniaturas gavome — netrukus sunaudosime. Dalį dedame jau šin n-rin. Labai ačiu.

D-ui N. N. Mums nnostabu, kad „At.“ išėjusių numeriu negavote. Ekspedicija juos siuntė gelžkeliu. Pasiteiraukite stotyje.

D-ui Skaisgiriui. Pradinių žinių apie žemės sąstatą teikia visi mineralogijos vadovėliai gimnazijoms, kurių yra didelė daugybė įvairiomis kalbomis ir kurių bent keletą gali sveikas gauti artimiausiame knygyne. Lietuvių kalba yra Amerikoj išleista Geikie's Geologija vertė S. M. Plymonth Pr 1901. Gaila, kad sveikas neparašei, kokiomis kalbomis, be lietuviškos, dar galėtum mokslo knygas skaityti.

Redaktorius ir leidėjas

PR. A. DAMBRAUSKAS.

Saliamono Banaičio Spaustuvė Kaune Litzmann'o gatvė № 34.

Rugpjutis 1917 m.

№ 8 (66):

ATEITI

Turinys.

I. PR. DOVYDAITIS: Iš priešistoriškosios ga dynės	225
II. J. RUŠKYS: Tomas Akviniškis	233
III. B. KASAITIS: Nebegrįš... Puga. Takeliai. Iš mano atsiminimų. (Miniatiūros).	240
IV. ZEMĖS DULKĖS: Eilės.	248
V. SKIS: Dainos. (Eilės)	252
VI. K. LIETUVAITĖ: Saulutei šviečiant.	253
VII. Bibliografija	254
XIII. Iš mokyklų gyvenimo	255
IX. Redakcijos atsakai.	256

Jau išėjo nauja Lietuvos jaunimui maldaknygė

MELSKIMĖS

Sustatė Prelatas *A. Dambrauskas*

Įvairiomis kainomis, pagal aptaiso.

Užsisakant meldžiama aiškiai pažymėti, kiek egzempliorių tos maldaknygės norima imti merginoms ir kiek vaikinams.

Šv. Kazimiero Draugijos knygyno vedėjas
A. Kniukšta.
